

УДК 331.5:330.341.1:338.22

Р. С. Чорний,
 д. е. н., доцент кафедри загальноекономічних і гуманітарних дисциплін,
 Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
 Тернопільського національного економічного університету

ТЕХНОПОЛІСИ ЯК ЕФЕКТИВНА ПРОСТОРОВА ФОРМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

R. Chorny,
 Doctor of Economics, Assistant Professor of general economic sciences and humanities

TECHNOPOLIS HOW EFFECTIVE SPATIAL FORM OF INNOVATIVE LABOR POTENTIAL IN UKRAINE

У статті сформульовано сутність інноваційного розвитку трудового потенціалу та конкретизовано основні його прояви. Проаналізовано передумови інноваційного розвитку трудового потенціалу в Україні. З'ясовано сутність технополісів, їх мету та специфіку при використанні та інноваційному розвитку трудового потенціалу населення. Обґрунтовано можливості розвитку технополісів як інноваційних осередків використання трудового потенціалу в Україні.

The essence of the employment potential of innovative in the article was formulated and its main manifestations were specified. The background of innovative development of labor potential in Ukraine was analyzed. The essence of technopolises, their purpose and specificity using innovation and development of labor potential of the population was founded. The possibilities of technopolises as innovation centers use of labor potential in Ukraine was proved.

Ключові слова: трудовий потенціал, інноваційний розвиток, просторовий підхід, технополіс, технопарк, інноваційна праця.

Key words: labor potential, innovative development, spatial approach technopolises, technopark, innovative work.

ВСТУП

Наукові дискусії щодо пріоритетів інноваційного розвитку трудового потенціалу в Україні тривають не один рік. Відколи стало зрозуміло, що найбільш розвинуті суспільства прогресують згідно концепції знань та людського інтелекту, Україна розпочала пошук своєї моделі розвитку. Маючи достатній інтелектуально-трудова спадок та, на жаль, стрімко застаріваючу виробничу інфраструктуру, за роки незалежності наша держава не змогла трансформувати наявні переваги в технологічні результати з помітними соціально-економічними ефектами.

Сьогодні вкотре постає питання, як зберегти ще той людський потенціал, який був сформований попередніми поколіннями, доповнивши його

новими віяннями розвитку молоді. При цьому можна застосовувати різні підходи: структурно-функціональний (з визначенням пріоритетної компоненти трудового потенціалу, яка має найперше розвиватись, наприклад, освіта й інтелект); діяльнісний (з цільовим стимулюванням ефективного використання трудового потенціалу населення в конкретних сферах зайнятості); суб'єктний (з виділенням ключових агентів інноваційного розвитку — самозайнятих, найманих працівників, представників креативного класу і т. д.); системний (з виявленням ефективних форм інноваційного розвитку трудового потенціалу в результаті акумулюючих та синергетичних ефектів об'єднання здібностей людини на рівні підприємства, населеного пункту, регіону, держави). Нашим баченням є по-

треба активізації використання ще одного важливого підходу до інноваційного розвитку трудового потенціалу — просторового. По-перше, це диктують поточні внутрішні конфлікти, які диференціюють можливості саморозвитку різних областей України. По-друге, черговий етап реалізації адміністративно-територіальної реформи підсилює таку необхідність.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічну основу даної публікації формують численні теорії і концепції, що визначають тенденції просторового розвитку та використання трудового потенціалу суспільства. Найбільш ґрунтовний розробки щодо просторового розвитку трудового потенціалу належать авторству таких українських науковців, як Гнибіденко І., Мельник Ю., Супіханов Б., Лузан Ю., Якуба К., Сус Т. (щодо сільських територій), Герасимчук З., Пасєка С., Лук'янченко Н., Антонюк В., Шаульська Л., Тітова Н. (щодо регіональних аспектів), Сембер С. (щодо локальних аспектів). Окремий зріз формують концептуальні дослідження трудового потенціалу Пирожкова С. (співставлення до процесів демовітворення), Долішнього М., Злупка С., Лібанової Е., Ядранського Д., Новікової О. (обґрунтування структурних характеристик в умовах ринкового переходу), Гринкевич С., Семікіної М. (національний та регіональний вимір оцінювання інноваційності), Шевчук Л. (сакральні аспекти трудового потенціалу в системній реалізації соціальної політики), Колота А., Грішної О. (ефективність використання в системі зайнятості), Вовканича С., Семів Л., Антонюк В., Криклія А. (інтелектуально-освітні аспекти трудового потенціалу) і т. д.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою публікації постає науково обґрунтувати доцільність функціонування технополісів як просторових форм інноваційного розвитку трудового потенціалу в Україні.

Цілями публікації визначено такі:

- сформулювати сутність інноваційного розвитку трудового потенціалу та конкретизувати основні його прояви;
- проаналізувати передумови інноваційного розвитку трудового потенціалу в Україні;
- з'ясувати сутність технополісів, їх мету та специфіку при використанні та інноваційному розвитку трудового потенціалу населення;
- обґрунтувати можливості розвитку технополісів як інноваційних осередків використання трудового потенціалу в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інноваційний розвиток трудового потенціалу вчені розглядають двоюко: як закономірний процес виокремлення в компонентній його структурі

інноваційної складової [6, с. 11]; як рушій формування регіональних інноваційних систем на основі ефективного використання здібностей людини [1, с. 232]. Вважаємо, що трудовий потенціал спроможний і проявляти інноваційні здібності людини, і через акумулятивні та синергетичні ефекти детермінувати формування потужних регіональних інноваційних систем, спроможних продукувати конкурентоспроможний інноваційний продукт та забезпечувати гідний рівень життя населення.

Стимулювання інноваційного розвитку трудового потенціалу найперше вимагає створення сприятливих передумов, відповідного середовища людської життєдіяльності, вагомою частиною якої є праця. Інноваційний розвиток трудового потенціалу повинен проявлятися у:

— схильностях населення до інноваційної праці — наявності в нього достатніх ментальних, інтелектуально-освітніх, психологічних, організаційних навиків трудової діяльності, для якої характерна висока частка знанневої, інтелектуальної, творчої компоненти та яка здатна задовольнити суспільні потреби з більш корисним ефектом [4, с. 31; 3, с. 264];

— формуванні нових конкурентних вимог до економічно активного населення на ринках праці — знання нового програмного забезпечення, лінгвістичні навички, стресостійкість, готовність працювати понаднормово і т. д., однак серед них особливо актуалізуються креативність, здатність нестандартно мислити, оперативно приймати рішення;

— впровадженні нестандартних підходів в управлінні персоналом, мотивації його інноваційної праці, неперервного розвитку;

— зростанні частки зайнятих у знаннємістких сферах економічної діяльності — комп'ютерних та інформаційних технологій, генної інженерії, оптоелектроніки, нанотехнологій, медицини, інженерії і т. п. [2].

Тобто інноваційний розвиток трудового потенціалу забезпечується в такому середовищі, що мотивує населення до інноваційної праці. Хоча людина може проявляти свою інноваційність у будь-якій сфері зайнятості, однак існують ті галузі, де інноваційна праця є обов'язковою умовою використання трудового потенціалу (згадані комп'ютерні та інформаційні технології, генна інженерія, оптоелектроніка і т. д.). Для України розвиток таких сфер наразі є дуже проблемним. І проблеми виникають не лише на фоні поточної кризи та стрімких спадних тенденцій економічного розвитку. Вони тягнуться ще з початку незалежності країни, коли частка інноваційно активних підприємств залишалась недостатньою у співставленні до відповідних тенденцій розвинених країн. У середньому за останні 15 років в Україні близько 15% суб'єктів бізнесу були інноваційно активними, 12% впроваджували інновації. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової в середньому становила лише 5,5%, а пи-

тома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП — близько 1% (рис. 1).

Так само існує чимало проблем у сфері науково-дослідної діяльності — зі скороченням кількості відповідних установ та відсутності зв'язку між кількістю осіб, які здобувають наукові ступені та показниками інноваційного розвитку.

Можна багато дискутувати про причину такої ситуації, співставляти статистичні показники до даних розвинутих держав. Однак наразі Україна втрачає свої ресурсні можливості. Її природно-ресурсний потенціал використовується вкрай неефективно з формуванням потужних корупційних схем, які реально подолати дуже складно. Туристично-рекреаційний потенціал також використовується проблемно. Сформувався чимало суб'єктивних відносин з приводу його використання з прихованою монополією туристичного бізнесу. Про фінансовий та організаційно-управлінський потенціал країни взагалі складно говорити, тому що він так і не був сформований. Тому трудовий потенціал — це фактично найбільш конкурентоспроможна ресурсна складова української держави. І лише завдяки його інноватизації можна сподіватись на поступовий вихід країни з існуючої кризи.

Керуючись такими міркуваннями постає питання, які найбільш ефективні способи інноваційного розвитку трудового потенціалу. Як вже було сказано на початку статті, досить ефективним є просторовий підхід. Серед новітніх просторових форм організації суспільства як середовища концентрації трудового потенціалу можна вважати технопарки, технополіси, наукогради, спеціальні економічні зони тощо [9, с. 108]. Центрами концентрації виникнення та впровадження новітніх технологій та інновацій прийнято вважати технополіси. Просторово об'єднуючи науково-дослідні установи, фінансово-кредитні інститути, інноваційні фонди, великі промислові компанії, консультаційно-інформаційні та обчислювальні центри в рамках промислово-наукових зон, технополіси є найвищою формою синергетики об'єднання людини, науки, техніки та інформації.

Яскравим прикладом досягнення синергії в розвитку є практика створення технополісів у Японії. За підтримки уряду в країні активно реалізовується програма створення в малих містах зон новітніх технологій, метою яких є піднесення економіки на вищий шабель технологічного розвитку

Рис. 1. Основні індикатори інноваційного розвитку середовища використання трудового потенціалу України, 2000—2014 рр., %

Джерело: розраховано автором на основі джерела [5].

та одночасне стимулювання розвитку периферійних префектур. Технополіси, що створюються у районах зі слабким розвитком наукомістких виробництв, на базі існуючих університетів у досить короткий період часу перетворюються у міста, до яких стягається потенціал найбільш кваліфікованих працівників та дослідників [9, с. 109].

Головною метою технополісів є провадження прикладних наукових досліджень та комерціалізація їхніх результатів. Атмосфера технополісів насичена духом конкуренції та креативності. У зв'язку із цим така просторова форма організації суспільно-економічного життя як технополіси є місцем, де в атмосфері творчості, ініціативності, креативності, змагальності найповніше мають змогу проявитися якісні складові трудового потенціалу. Попри усі позитиви для таких характеристик у середовищі технополісів переваги застосування отримують, як правило, висококваліфіковані кадри, в той час як відчутним є брак ємності ринку праці на працівників ненаукоємних професій та фахівців (робітників) меншої кваліфікації [9, с. 109].

Таким чином, практика функціонування технополісів дає низку важливих переваг, які можна систематизувати в розрізі системних, галузевих, структурних, мотиваційних, іміджевих, просторових, споживчих (табл. 1). У реальності їх досягнути дуже складно. Але розуміння колосальної їх наслідковості дозволяє доводити ідею доцільності функціонування технополісів на теренах України.

Попередній досвід створення технополісів в Україні практично себе не виправдав. Була декларована доволі позитивна ідея створення технопарків (на відміну від технополісів вони є більш масштабні та можуть виходити за межі одного населеного пункту) на основі залишеного з часів СРСР промислового спадку. Для прикладу, перша

ідея — це був розвиток технопарку на базі розформованої ракетної бази у Львівській області [8, с. 45]. Однак вона не знайшла ефективного втілення в життя і наразі в Україні налічується менше 20 технополісів, функціонування котрих є більшою мірою формальним.

Відомо, що технополіс може розвиватись двома шляхами: через створення нового просторового утворення (фактично — соціо-технополісу) або ж розвитку на базі вже існуючого населеного пункту, що має для цього сприятливі передумови. Для України прийнятним є другий варіант. Тому вважаємо, що технополіси слід розвивати вибірково на базі провідних освітньо-наукових центрів в Україні. Лише за успішного їх функціонування можна такий досвід поширювати на малі міста, відновлюючи таким чином їх потенціал (згідно практики Японії) та навіть розвивати нові просторові утворення.

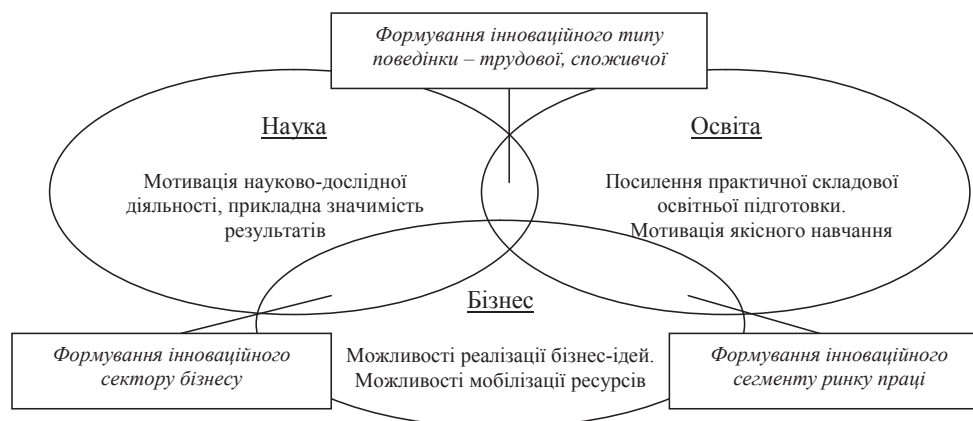
Розвиток потужного технополісу доцільно розпочинати на базі науково-освітніх комплексів як об'єднань провідних наукових установ та освітніх організацій. Цільовий проект розвитку технополісу може надати нове "дихання" вітчизняній науці, особливо в галузях знань фізико-математичного, хімічного, біологічного, інженерного напрямів, допоки в них ще зберігаються вітчиз-

Таблиця 1. Обґрунтованість розвитку технополісів як інноваційних осередків використання трудового потенціалу в Україні

№ з/п	Переваги	Сутність	Наслідки	Методи цільової підтримки
1	Галузеві	Розвиток наукоємних сфер бізнесу, а також науки й освіти	Підвищення конкурентоспроможності місцевого інноваційного продукту	Розвиток пріоритетних наукоємних сфер-локомотивів
2	Структурні	Якісні структурні трансформації місцевої економіки	Створення інноваційних робочих місць	Стимулювання бізнесу, самозайнятості
3	Мотиваційні	Потреба неперервного розвитку, навчання зайнятих та кадрового резерву	Підвищення конкурентоспроможності ринку праці	Регулювання рівня оплати праці та інших стимуляторів інноваційної праці
4	Іміджеві	Формування привабливого економічного образу	Залучення інвестицій в інноваційні проекти	Виставкова діяльність, бізнес-промоція, лобювання
5	Просторові	Стрімкий інфраструктурний та деморозвиток окремих поселень, формування інноваційних метрополій	Демовідтворення населених пунктів, в т.ч. які прилягають до центрів технополісів	Регіональне стратегічне планування, моніторинг ресурсного потенціалу, прогнозування
6	Споживчі	Кращий рівень національного виробництва та товарного наповнення ринку	Формування високої споживчої культури населення	Тимчасовий, при можливості прихований протекціонізм
7	Системні	Укорінення нової ідеології економічного розвитку, базованого на знаннях і технологіях	Переорієнтація з сировинно виснажливих сфер на сфери, розвиток котрих базований на невичерпних ресурсах людського інтелекту	Стратегічне програмування, міждержавне співробітництво

Джерело: складено автором на основі джерела [7, с. 124].

няні наукові школи. Одночасно участь у технополісі значно посилиться практичну складову освітніх установ, у чому вони самі зацікавлені в умовах високої конкуренції на ринку освітніх послуг. А виробничий сектор технополіса дасть змогу реалізувати підприємницький потенціал зацікавлених осіб, які готові інвестувати в знаньмісткі сфери господарювання (рис. 2).

Рис. 2. Синергетика участі в технополісі: суб'єктний підхід*

Джерело: складено автором.

Для того, щоб ідею поширення технополісів в Україні реально втілити в життя, українські вчені повинні деталізувати відповідний мотиваційний процес покроково. Наразі українська наука дуже мало розкриває перспективність просторового розвитку трудового потенціалу на інноваційних засадах через практику технополісів. Тому вчені і фахівці повинні більше уваги приділяти даній темі. Предметом наших подальших досліджень буде конкретизація мотиваційних механізмів ефективного розвитку технополісів в Україні на базі науково-освітніх комплексів.

Отже, пріоритетом інноваційного розвитку трудового потенціалу в Україні має бути просторовий підхід. Доцільно стимулювати специфічні просторові утворення з особливими умовами посилення інноваційності трудового потенціалу. Однією з таких форм є технополіс. Розвиток технополісів в Україні слід початково здійснювати на базі провідних науково-освітніх центрів. Запорукою ефективності їх діяльності має бути політична воля місцевих органів влади з публічною промоцією відповідних заходів та реальна зацікавленість наукового, освітнього й бізнес-секторів до участі у проєкті створення технополісу.

Література:

1. Грищенко В.Ф. Економічна оцінка трудового потенціалу території з урахуванням екологічного фактора в контексті інноваційного розвитку / В.Ф. Грищенко, А.Ю. Коваленко // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2011. — № 2. — С. 231—237.

2. Ілляшенко С.М. Роль і завдання маркетингу знань / С.М. Ілляшенко // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції "Інноваційні напрямки розвитку маркетингу: теорія і практика". 28—29 березня 2013 р., м. Луганськ. — Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. — С. 46—49.

3. Кохан В.П. Інноваційна праця: поняття, особливості, суб'єкти / В.П. Кохан // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. — 2012. — Вип. 68. — С. 262—269.

4. Лук'янченко Н.Д. Управління розвитком інноваційної праці: теорія та практика [текст]: монографія / Н.Д. Лук'янченко, С.Ю. Бунтовський. — Донецьк, 2011. — 169 с.

5. Наука, технології та інновації: Економічна статистика: Статистична інформація: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Пасека С.Р. Розвиток соціально-трудоного потенціалу в умовах модернізації економіки регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економічних наук: спец. 08.00.05 — розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / С. Р. Пасека. — Сімферополь, 2013. — 36 с.

7. Слободчук М.С. Технополіси в моделі інноваційного розвитку економіки / М.С. Слободчук /

/ Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Економіка. — 2010. — Вип. 10. — С. 122—127.

8. Тараненко О.М. Технопарки в Україні як елемент інноваційної інфраструктури / О.М. Тараненко, С.В. Корновенко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2014. — Вип. 1 (2). — С. 44—48.

9. Чорний Р.С. Розвиток трудового потенціалу просторових форм організації українського суспільства: монографія / Р.С. Чорний. — Львів, Інститут регіональних досліджень НАН України, 2013. — 384 с.

References:

1. Hryshchenko, V.F. (2011), "Economic evaluation of the employment potential of the territory on the basis of environmental factors on the innovative development", *Marketynh i menedzhment innovatsiy*, vol. 2, pp. 231—237.

2. Ilyashenko, S.M. (2013), "The role and tasks of marketing knowledge", *Materialy III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi [Materials of the Third International Scientific Conference]*, *Innovatsiyni napryamky rozvytku marketynhu: teoriya i praktyka [Innovative directions of marketing: Theory and Practice]*, SNU im. V. Dalya, Luhans'k, Ukraine, pp. 46—49.

3. Kokhan, V.P. (2012), "Innovative work: concept, features, subjects" *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*, vol. 68, pp. 262—269.

4. Luk'yanchenko, N.D. (2011), *Upravlinnya rozvytkom innovatsiyanoi pratsi: teoriya ta praktyka [Managing the development of innovative work: theory and practice]* Donets'k, Ukraine.

5. State Statistics Committee of Ukraine (2015), *Nauka, tekhnolohiyi ta innovatsiyi [Science, technology and innovation]*, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 5 June 2015)

6. Pasyeka, S. (2013), "Development of social and employment potential in the modernization of the regional economy", *Doctors Thesis, Economy, Simferopol, Ukraine*.

7. Slobodchuk, M.S. (2010), "Technopolis model of innovation development of economy", *Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody, Ekonomika*, vol. 10, pp. 122—127.

8. Taranenko, A.M. (2014), "Technology parks in Ukraine as part of the innovation infrastructure", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noyi vlasnosti*, vol. 1, no. 2, pp. 44—48.

9. Chorny, R. (2013), *Rozvytok trudovoho potentsialu prostorovykh form orhanizatsii ukrains'koho suspil'stva [Development of labor potential spatial forms of Ukrainian society]*, Institute for Regional Studies of NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2014 р.